

POETAS IRLANDESAS EN GALEGO: *PLURIVERSOS*

PALACIOS GONZÁLEZ, Manuela (ed.). 2003. *Pluriversos: Seis poetas irlandesas de hoxe*. Tradución de Manuela Palacios González e Arturo Casas. Santiago de Compostela: Follas Novas.

Publicada na colección Libros da Frouma, esta escolma poética recolle cento trinta e seis poemas. Sesenta e oito deles representan o labor creador de poetas irlandesas contemporáneas, mentres que os outros sesenta e oito son o froito do labor tradutor de Manuela Palacios e Arturo Casas. Ademais, estes poemas vense precedidos e acompañados por un limiar firmado por Palacios, no que esta presenta e xustifica ante o lector ou lectora os seus obxectivos e escollas. Así, por unha banda, aclara que a súa intención á hora de seleccionar as obras traducidas fora a de atopar autoras que, se ben teñen un recoñecemento internacional dentro da súa «especificidade cultural e histórica», fosen quen de conectar coas realidades do público galego. Por outra banda, a editora e tradutora aclara tamén que a escolla de seis escritoras, entre as moitas e moitos dos que a literatura irlandesa pode gabarse, responde á súa vontade de «contribuír á visibilidade» desas mulleres que están a renovar o panorama literario da illa.

Palacios achega a lectores e lectoras á figura das poetas escollidas ó presentar un breve percorrido polo ideario de cada unha destas autoras, facendo constar cales son as súas preocupacións e as respostas poéticas que lles dan. Pódese destacar a selección destas escritoras pola súa contemporaneidade. A súa produción poética véñse publicando nas últimas décadas –en *Pluriversos* tradúcense poemas publicados maioritariamente nos anos noventa– e aínda hoxe seguen a crear novas coleccións. Por último, Palacios fai mención do vigor da escritura feminina actual en Galiza e expresa o seu desexo de que esta sexa acollida fóra das nosas fronteiras co mesmo agarimo co que o público galego acolle a literatura irlandesa. O “Limiar” complétase cunha lista de referencias bibliográficas que inclúe información sobre as coleccións das que se escolleron poemas, xunto con algunhas fontes secundarias sobre a poesía irlandesa contemporánea, poñendo esta información ó dispor daqueles lectores e lectoras que desexen afondar ben na lectura da obra dunha autora en concreto ou explorar o panorama poético irlandés en xeral.

Tras o “Limiar”, comeza *Pluriversos*. A colección está organizada por autoras, e recolle dez poemas da obra de cada unha delas (coa excepción de Anne Le Marquand Hartigan, para quen esta cifra se reduce a oito). Sorprendentemente, aínda que Palacios recolle no limiar o nome das coleccións das que proveñen os poemas, non consta ningún dato sobre a colección concreta á que pertence cada uns deles, nin sobre a súa data de publicación ou creación. Esta ausencia de información podería decepcionar a aqueles que, sen ter que recorrer ós orixinais nunha busca privada, poidan querer coñecer a que etapa vital das autoras corresponden estas reflexións líricas.

Como xa mencionamos, *Pluriversos* é unha edición bilingüe, que confronta a versión orixinal e a galega, polo que permite que lectores e lectoras xoguen a explorar o mesmo poema en dúas linguas diferentes. Deste xeito, as estratexias de tradución que se seguen en cada poema quedan expostas para que o público as goce e as discuta, confirmando así a percepción que os tradutores teñen da súa obra como diálogo. Con este espírito analizaremos agora brevemente algúns aspectos relacionados coa tradución. Temos que ter en conta ante todo, ó achegarnos á tradución dunha obra poética, que a poesía ofrece dificultades específicas ós seus tradutores. Non se pode traducir as verbas dun poema sen máis, non hai só que analizar cal é o seu significado senón tamén tentar descubrir cal é o motivo polo que se emprega unha palabra en concreto –pola súa sonoridade, polas imaxes que evoca, ou mesmo pola forma que toma ó aparecer escrita ou impresa sobre o papel.

No que respecta á rima, na maioría dos poemas traducidos emprégase o verso libre, polo que os tradutores non teñen que preocuparse por procurar palabras cunha mesma sonoridade. Emporiso, si hai algúns exemplos nos que o orixinal rima, como nalgúns dos poemas de Hartigan. Nestes casos, os tradutores semellan reproducir a rima só cando llelo facilita a tradución. Un exemplo disto é “Sour Apple” (308-9), no que se aproveita que se reproduce a rima sen ter que cambiar o que serían os equivalentes máis directos das palabras. Así os pares «sane» and «again» da primeira estrofa aparecen no galego como «cabalmente» e «novamente». Como máximo, os autores alteran a orde das palabras ou a sintaxe para conseguir reproducir a rima. Deste xeito, as liñas «*For a fool plays any childs game / ... / O I wish to be foolish again*» son traducidas como «pois un tolo como un neno xoga / ... / oh quero estar de novo tola». Unha situación diferente prodúcese no poema “Land” (290-305), tamén de Hartigan, no que a autora si decide crear un esquema de rima para as seccións nas que aparecen os personaxes de nai e filla. Neste caso, os tradutores optan por non reproducilo na versión galega.

Tamén relacionado cos desafíos da tradución de poesía está o caso dos recursos estilísticos empregados, como metáforas ou paralelismos, que, na maioría das ocasións, tamén se reproducen no galego. Gustaríame sinalar un caso no que, segundo a miña opinión, a tradución fai que o poema gañe aínda máis forza na súa versión galega. No poema “The Ordinary Woman”

(182-195), de Mary Dorcey, hai unha constante repetición do sintagma nominal «*the woman*», que, por causa das regras da gramática inglesa, ás veces vese separado pola inserción dun adxectivo entre determinante e nome. Na versión galega, sen embargo, o sintagma aparece sempre do mesmo xeito e ó principio das liñas, polo que podemos dicir que na nosa lingua gaña o status de anáfora:

The victimised woman the violent woman
The woman nobody wants
A muller acosada a muller violenta
A muller a quen ninguén quere (186-7)

En canto ó uso metafórico dalgunhas expresións, chama a atención que mentres nuns casos estas se reproducen dun xeito que fai explícitos os seus significados potenciais, noutros a tradución dilúe posibles connotacións. Un exemplo da primeira opción está no poema de Eavan Boland “Woman in Kitchen” (58), no que o significado dos versos en inglés, referidos á brancura das superficies dunha cociña, é expresado abertamente na versión galega. Así «(...). *She could use the room to tap with if she lost her sight*» reproducécese como «(...). Había servirlle a ela tanta brancura como bastón de cego se un día precisalo». Un caso no que unha imaxe perde potencial connotativo dáse na tradución do poema “A ‘Singer’” (234-5), de Medbh McGuckian. Neste poema, o verso «*Every year at exams, the pressure mounted*» tradúcese como «Todos os anos cos exames, eu calcaba máis forte», unha opción coa que se perde a posibilidade de que a presión da que fala a voz poética se refira á que ela mesma se vía sometida de moza.

Un último apunte relacionado coa tradución de poesía está na reprodución da fala da voz poética para poder evocar as mesmas emocións que transmite no orixinal. Hai, na miña opinión, grandes acertos á hora de acometer esta tarefa na versión galega. Entre estes, gustaríame destacar o uso do diminutivo en galego na tradución do poema “Child Burial” (76-9) da autora Paula Meehan, no que epítetos como «quentiño», «meu paxarucu» ou «meu pequeniño» fan aínda máis evidente o amor que a nai ten polo seu fillo e a inmensa dor que sente ante a súa morte. Do mesmo xeito, cando os tradutores empregan expresións como “dar entendido”, “sen un peso”, “saírse coa súa” ou “vaía lería” na tradución de “Not Your Muse” (88), tamén de Meehan, están a recrear a fala moderna da voz poética, e a súa mestura de xenreira e conformidade.

Deixando agora de lado as estratexias de tradución, gustaríame facer un comentario sobre a tradución dos poemas de Nuala Ní Dhomhnaill, que aparecen no orixinal gaélico. Esta iniciativa duplica as posibilidades de xogo para os lectores e lectoras, mesmo aqueles que descoñecemos o gaélico e que tentamos descifrar na súa ortografía palabras familiares. A motivación para que os poemas aparezan nesta lingua é comprensible, xa que está a reproducir tamén

a vontade da propia autora de escribir en gaélico, unha escolla con implicacións máis aló do puramente estético ou lírico. Na súa introdución, Palacios nomea os autores da tradución ó inglés de cada un dos poemas da sección de Ní Dhomhnaill e exprésalles o seu agradecemento, pero non chega a aclarar se traduciron os poemas desde o gaélico ou desde o inglés. Isto causa, ó meu ver, algún conflito, sobre todo cando a tradución ó inglés se fixera cun espírito máis ben literario ca literal. Especialmente confusa neste senso resulta a lectura de “O Tren Negro” (138-141), onde a tradución ó galego inclúe referentes culturais norteamericanos (como a obra de Washington Irving ou a mitoloxía india) que os lectores e lectoras galegos non podemos rastrexar no orixinal gaélico.

Gustaríame rematar esta recensión cunha reflexión sobre a aparente facilidade coa que a poesía destas mulleres podería aparecer ante os lectores galegos como obra dalgunha das nosas poetas. As temáticas que abordan, desde a intimista á reivindicativa, están rodeadas por unha paisaxe, un clima e un sentimento que ven poderían ser galegos. Os membros do público que prefiran centrarse na lectura das versións galegas, poderán somerxerse en realidades e discursos próximos, ata o punto que necesitarán a mención ocasional dalgún referente específico ó mundo irlandés –como o «xabrón Sunlight» en “The Pattern” (66-75) ou a foca que observa a gamela en “The War Ending” (266)– que lles faga lembrar que o que está a ler é un produto cultural doutro país. Hai, polo tanto, que aplaudir a iniciativa de achegarnos cos poemas orixinais e os galegos que aparecen en *Pluriversos* a unha realidade simultaneamente remota e próxima. Tamén hai que agradecer a coidada escolla dos poemas, que permiten a posibilidade de crearse unha opinión sobre a obra das autoras aquí traducidas ó tempo que avivan a curiosidade por seguir explorando as súas coleccións e aínda por coñecer cales son as súas últimas obras, por como están a renovar a súa arte. Cómpre sinalar por último a coraxe de Manuela Palacios e Arturo Casas por expor ante os ollos de lectores e lectoras a tradución como fenómeno visible, proporcionándonos múltiples posibilidades de achegarnos a dous sistemas literarios e as conexións que se poden crear entre eles, labor este polo que a súa obra recibiu o apoio do Ireland Literature Exchange.

Vanessa Silva Fernández
The Cherwell School, Oxford